

Ostvarenje prava na hranu - izazov za ljudska prava u 21. veku

Porodica koja svake noći odlazi na počinak gladna tipično se posmatra sa sažaljenjem. Ali sa promenom i jačanjem zakonske osnove u vezi sa pravom na hranu širom sveta, menja se i stav u odnosu na ove porodice. One se više ne posmatraju kroz prizmu sažaljenja, već kao ljudi koji se suočavaju sa preprekama u ostvarivanju osnovnog ljudskog prava.

Sve više zemalja širom sveta prepoznaje čovekovo pravo na hranu i preduzima aktivnosti u cilju pomoći ljudima da ostvare ovo pravo. Trenutak da se ostvare obećanja data u XX veku je XXI vek.

Najugroženije grupe - poljoprivrednici bez zemlje, ljudi koji žive na ulici ili u konfliktnim zonama, osobe sa HIV/AIDS - om, ekstremno siromašni - imaju najviše koristi od ostvarivanja prava na hranu. Ostvarivanje prava na hranu će unaprediti društvo u celini.

Svet u kome se pravo na hranu ostvaruje za sve je svet u kome su ljudi na svim nivoima aktivni učesnici društva, imaju uticaj na državnu politiku, mogu da traže akciju od svojih lidera i u kome vlade aktivno učestvuju. To je svet u kome se sredstva podjednako raspoređuju i koriste.

Ostvarivanje prava na hranu takođe se odnosi na obavezu preuzetu na Svetskom samitu hrane 1996. godine da se do 2015. godine smanji na polovinu broj pothranjenih, kao i na prvi milenijumski cilj razvoja, da se do 2015. godine smanji za polovinu broj ljudi koji su pogođeni ekstremnim siromaštvom i glađu.

Šta je pravo, a šta nije?

Rođenjem svako stiče pravo na hranu. Osoba ne mora ništa da radi da bi ovo pravo "zaslužila": pravo na hranu je pravo koje se stiče samim rođenjem. Ali to ne znači da osoba ne radi ništa i da dobija hranu besplatno. Ljudi imaju odgovornost da urade sve što je potrebno da bi ostvarili svoje pravo na hranu. Vlade koje su partneri u Međunarodnom savezu za ekonomska, socijalna i prava na kulturu, odgovorne su da obezbede da svi koji žive unutar granica njihovih država imaju sredstva za život.

Široko gledano, vlade bi trebalo da stvore mirnu, stabilnu, slobodnu i prosperitetnu sredinu u kojoj ljudi mogu da se dostojanstveno hrane. Čak i bez zakonske obaveze, države imaju moralnu obavezu da obezbede hranu i spreče glad.

Pravo na hranu formalno je priznato u prvom dokumentu o ljudskim pravima, u Univerzalnoj deklaraciji ljudskih prava, koju su usvojile Ujedinjene nacije 1948. godine. Od tada, ova zakletva je postepeno jačala uz primenu mera na internacionalnom i nacionalnom nivou.

Pravo na hranu je dalje razrađeno 1999. godine u Opštim komentarima 12 od strane komiteta Ujedinjenih Nacija o ekonomskim, socijalnim i pravima na kulturu, koje je predočeno za primenu Covenant-u. Ovde stoji da je pravo na hranu i pravilnu ishranu

ostvareno "kada svaki muškarac, žena ili dete, pojedinačno ili u zajednici sa drugima, ima fizički i ekonomski pristup u svakom trenutku odgovarajućoj hrani ili sredstvima za njeno dobijanje". Vlade moraju da obezbede ostvarivanje ovog prava - usvajanjem politike i preuzimanjem akcija koje će obezbediti da ljudi gaje ili kupuju dovoljno hrane.

Šta je to "odgovarajuća" hrana? Ona podrazumeva količinu i raznovrsnost hrane neophodne da se zadovolje nutritivne potrebe za zdrav i aktivan život. Pravo na hranu je više od prava na osnovne namirnice ili dovoljan unos energije.

Convenant poziva da se pravo na hranu ostvaruje progresivno do maksimalnih granica dostupnih resursa. Čak i zemlje u kojima nema ekonomskog rasta mogu progresivno da ostvare svoje pravo na hranu putem eliminacije prepreka na koje nailaze pojedinci ili grupe.

Pravo na hranu - zakonski vremeplov

Prva tvrdnja o uverenju da se svako ljudsko biće rađa sa neotuđivim pravom na hranu, pripisuje se čuvenom govoru predsednika SAD Frenklina Ruzvelta iz 1941. godine. Nazvan je "govor o četiri slobode". Ovaj govor se odnosi na slobodu govora, slobodu vere, slobodu želje i oslobođenje od straha.

Posle Drugog svetskog rata mnoge zemlje su usvojile ove "četiri slobode". One su uvršćene u univerzalnu Deklaraciju ljudskih prava usvojenu 1948. godine u jednoj od ranih akcija Generalne Skupštine novih Ujedinjenih nacija. Član 25. ove Deklaracije posebno se odnosi na pravo na hranu: " Svako ima pravo na standard života koji je odgovarajući za zdravlje i blagostanje pojedinca i članova njegove porodice uključujući hranu..."

Komponente Deklaracije podeljene su u dva sporazuma, jedan za civilna i politička prava i drugi za ekonomska, socijalna i prava na kulturu. Pravo na hranu uključeno je u Međunarodni sporazum o ekonomskim, socijalnim i pravima na kulturu. Usvojen je na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija 1966. godine. Do danas je ovo pravo ratifikovalo 156 zemalja širom sveta.

Član 11. Sporazuma "prepoznaje pravo svih na odgovarajući standard življenja...uključujući odgovarajuću hranu" i "fundamentalno pravo svakog čoveka da ne bude gladan".

Kada država ratifikuje Sporazum on postaje zakonski obavezujući, a vlada potom mora preduzeti korake ka njegovoj realizaciji, kroz predlaganje i usvajanje zakona. Vremenom se ovi zakoni primenjuju, a sudovi rešavaju sporove koji se tiču kršenja ovih prava, pravo postepeno jača i uključuje se u državni zakonodavni sistem. U zemljama u kojima je ovo pravo čvrsto utemeljeno danas se vidi pad broja gladnih osoba, za šta je dobar primer Indija.

Kako se to dešava?

Pojedinci moraju da urade sve što je u njihovoj moći, ali vlade koje su ratifikovale Sporazum imaju tri nivoa obaveze. One moraju da:

- poštuju ovo pravo, što znači da ne mogu da preduzmu bilo kakvu akciju koja bi sprečila ljude da ostvare svoje pravo na hranu;

- štite ovo pravo, što znači da moraju da osiguraju da niko ne može da lišava druge ovog prava;
- izvrše ovo pravo i to na dva načina: vlade država moraju da potpomognu aktivnosti koje će ojačati pristup i korišćenje resursa, a kada ljudi nisu u mogućnosti da ostvare pravo na hranu iz razloga koji su van njihove kontrole, vlade moraju obezbediti način za ostvarenje ovog prava.

Poštovanje prava na hranu znači da, na primer vlada ne može da konfiskuje zemljište ili skrene vodeni tok koji se koristi za navodnjavanje zemljišta u regionima sa nedostatkom vode bez opravdanog razloga i odgovarajuće nadoknade. Zaštita prava na hranu znači da, na primer, pre izdavanja dozvole ili koncesija za industrijsku aktivnost kao što je korišćenje drvne građe, javne službe moraju da se uvere da takve aktivnosti ne sprečavaju dostupnost hrani. Omogućavanje korišćenja ovog prava označava dalekosežnije mere kao što je reforma zemljišta kada postoji potreba obaveštavanja ljudi o njihovim pravima. Obaveza o obezbeđenju prava - poslednje utočište kada se napore vlade da poštuju, štite i olakšaju ovo pravo pokažu neodgovarajućim - uključuje dotiranje prihoda ili pomoć u hrani.

Međunarodno poboljšanje prava na hranu postignuto je 2004. godine sa usvajanjem volontarnih vodiča za progresivno ostvarivanje prava na odgovarajuću ishranu u kontekstu nacionalne bezbednosti hrane, neformalno nazvanog Vodič za prava na hranu, od strane vladajućeg veća FAO. Ova detaljna uputstva obezbeđuju konkretnu pomoć vladama u ispunjavanju njihovih obaveza.

Vodič Pravo na hranu - praktično uputstvo

Jednoglasno usvajanje Vodiča (principa) za pravo na hranu vladajućeg veća FAO 2004. godine jedan je od najrevolucionarnijih koraka u istoriji prava na hranu. To je prvi put da se međunarodna javnost saglasila oko punog značenja ovog prava.

To je most koji prevazilazi nedostatak između zakonskog prepoznavanja i efikasne realizacije prava, obezbeđujući koherentan set preporuka za vlade, građanstvo i druge partnere.

Devetnaest principa pokriva:

- razvojnu ekonomsku politiku,
- legalna i institucionalna pitanja,
- pitanja politike poljoprivrede i hrane,
- ishranu,
- bezbednost hrane i zaštitu potrošača
- edukaciju i podizanje svesti
- mrežu socijalne podrške
- hitna stanja, i
- međunarodnu saradnju.

Oni čine dobar okvir za integrisanu nacionalnu zdravstvenu politiku.